

דברים

Devarim

ראשון

These are the words that Moshe addressed to all of Yisroel across the Yardein; [as he had] in the wilderness— on the Arava plain facing Suf; [and as he had] between Poron and Tofel and Lovon and Chatzeiros and Di Zohov.

1 אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל-ישראל בעבר

הירדן במדבר בערבה מול סוף בין-פארן ובין-תפל

ולבן וחצרות ודי זהב:

אלין פתגמאי די מליל משה עם כל ישראל בעברא
דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיו
במישרא לקבל ים סוף בפארן אתפלו על מנא
ובחצרות ארגיו על בשרא ועל דעבדו עגל דזהב

Rashi

אלה הדברים. לפי שהן דברי תוכחות (ספרי א), ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכיר ברמו, מפני כבודן של ישראל:

אל כל ישראל. אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבין אותו, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב: במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו מי ימן מותנו וגו' (שמות טז, ג):

בערבה. בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב:

מול סוף. על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף, שאמרו המבלי אין קברים במצרים (שם יד, יא), וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר וַיֹּמְרוּ עַל יָם סוּף (תהלים קו, ז), כדאיתא בערכין (טו):

בין פארן ובין תפל ולבן. אמר רבי יוחנן, חזרנו על כל המקרא, ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, שאמרו וַנִּפְשְׁנוּ קֶצֶה בְּלֶחֶם הַקֶּלֶקֶל (במדבר כא, ה), ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים: וחצרות. במחלוקתו של קרח. דבר אחר, אמר להם, היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע (ספרי

(א), ואתם נדברתם במקום:

ודי זהב. הוכיחן על העגל, שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וְכִסֹּף הָרִבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבַּעַל (הושע ב, י):

eleven days [traveling time] from
Choreiv by the Mount Seir road, to
Kadeish Barnei'a.

2 אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחוּרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ:

מִהֶלֶךְ חָדַעַשׁ יוֹמִין מִחוּרֵב אוֹרֵחַ טוֹרָא דְשֵׁעִיר עַד
רָקִם גִּיאָה

Rashi

אחד עשר יום מחורב. אמר להם משה, ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים. שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב, שנאמר וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגו' (במדבר י, יא), ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע (תענית כט.). צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאווה, שאכלו הבשר חדש ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא בג' ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל כך היתה השכינה מְתַלַּבֶּטֶת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה:

[Beginning] in the fortieth year, in the
eleventh month, on the first of the
month, Moshe addressed Bnei Yisroel
with every detail that Adonoy had
commanded him [to say] to them.

eleven or
eleventh

3 וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֻׁמִּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד

לְחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה

יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהֵם:

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחֹדֶעַשׁ יֶרֶחָא בְּחֹדֶעַשׁ לְיֶרֶחָא
מִלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל דִּי פִקִּיד יְיָ יִתֵּה
לְוִתְהוֹן

Rashi

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה, ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה, אמר, ראובן בני, אני אומר לך, מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי, ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו כו', כדאיתא בספרי (ב), וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר הִנְנִי עֲנִי בִי (שמואל א' יב, ג), וכן דוד את שלמה בנו (מ"א ב, א):

After he had smitten Sichon, King of the Emorites, who was living in Cheshbon; and Og, King of the Boshon, who was living in Ashtoros, in Edrei.

בְּתֵר דְּמִחָא יֵת סִיחֹן מֶלֶכָא דְּאֶמּוֹרָא דִּיתֵב בְּחֶשְׁבֹּן
וַיֵּת עֹג מֶלֶכָא דְּמִתְנָן דִּיתֵב בְּעִשְׁתְּרוֹת בְּאֶדְרֵי

4 אַחֲרֵי הִכּוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֶמּוֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב

בְּחֶשְׁבֹּן וְאֶת עֹג מֶלֶךְ הַבּוֹשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעִשְׁתְּרוֹת

בְּאֶדְרֵי:

Rashi

אחרי הכותו. אמר משה, אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצה הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנח ולמצוא עילה, שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם, ואחר כך הוכיח (ספרי ג):

סיחון וגו' אשר יושב וגו'. אילו לא היה סיחון קשה והיה שריו בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שריו בתוכה, היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה, שהמלך קשה והמדינה קשה (שם):
אשר יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה:

עשתרות. הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים, ועשתרות זה, הוא עשתרות קרנים שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר וַיִּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעִשְׁתְּרוֹת קֶרְנִים (בראשית יד, ה), ועוג נמלט מהם, והוא שנאמר וַיִּבֹּא הַפְּלִיט (שם יג), ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (לקמן ג, יא):
באדרעי. שם המלכות:

Across the Yardein in the land of Moav, Moshe began to elucidate this Torah as follows:

בְּעֵבֶר דִּירְדְּנָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב שְׂרִי מֹשֶׁה פִּרְשׁ יֵת
אוֹלְפֵן אוֹרִיתָא הָדָא לְמִימָר

5 בְּעֵבֶר הִירְדֵּן בְּאַרְץ מוֹאָב הוֹאִיל ^{properly} מֹשֶׁה בָּאֵר

אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֶר:

Rashi

הואיל. התחיל, כמו הִנֵּה נָא הוֹאִלְתִּי (בראשית יח, כז):
באר את התורה. בשבעים לשון פירשה להם:

Adonoy, our God, addressed us at Choreiv, saying, "Enough of your living at this mountain!

יְיָ אֱלֹהֵנָא מְלִיל עֲמָנָא בְּחוֹרֵב לְמִימָר סְגִי לְכוּן
דִּיתְבְּתוּן בְּטוֹרָא הָדִין

6 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוֹרֵב לְאֹמֶר רַב־לָכֶם שָׁכַת

בְּהָר הַזֶּה:

רב לכם שבת. כפשוטו, ויש מדרש אגדה, (ספרי ה) הרבה גדלה לכם ושכר, על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות:

Turn and travel for yourselves and arrive at the Emorite hill [region] and at all its neighbors—on the plain, on the mountain, and in the lowland, and in the Negev, and on the seacoast; the land of the Canaanites and the Lebanon, up to the great river, the Euphrates River.

אתפנו וטולו לכון ועולו לטורא דאמורא וכל מגיריה במישריא בטורא ובשפלתא ובדרומא ובספר ימא ארעא דכנענא ולבנון עד נהרא רבא נהרא פרת

7 פנו | וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו

בְּעֶרְבָה בְּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבִנְגֶב וּבְחֹוף הַיָּם אֶרֶץ

beach

Lowland

הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבָּנוֹן עַד־הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת:

פנו וסעו לכם. זו דרך ערד וחרמה:

ובאו הר האמורי. כמשמעו:

ואל כל שכניו. עמון ומואב והר שעיר:

בערבה. זה מישור של יער:

בהר. זה הר המלך:

ובשפלה. זו שפלת דרום:

ובנגב ובחוף הים. אשקלון ועזה וקסרי וכו', כדאיתא בספרי (ו):

עד הנהר הגדול. מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול, משל הדיוט אומר, עבד מלך מלך, הדבק לשחור וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא ואידהן (שבועות מז):

See, I have set the land before you; come
and inherit the land that Adonoy swore
to your forefathers, to Avrohom, to
Yitzchok, and to Yaakov, to give them
and their descendants after them."

חֲזִי דִּיהֶבִית קְדָמִיכֹן יֵת אֶרֶצָא עֻלּוּ וְאַחֲסִינוּ יֵת
אֶרֶצָא דִּי קַיִם יֵי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב
לְמִתָּן לָהֶון וְלִבְנֵיהֶון בְּתַרְיֵהֶון

8 רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב
לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

Rashi

ראה נתתי. בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאומד ומשמועה:
באו ורשו. אין מערער בדבר, ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים, לא היו צריכין לכלי זין:
לאבתים. למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב, אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו:

I said to you at that time saying, "I
cannot carry you by myself.

וְאָמַרְתִּי לָכֹון בְּעֶדְנָא הָהִיא לְמִימָר לִית אָנָּא יָכִיל
בְּלַחֲדִי לְסוּבְרָא יִתְכֹון

9 וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת

אַתְכֶם:

Rashi

ואומר אליכם בעת ההוא לאמר. מהו לאמר, אמר להם משה, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקב"ה:
לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, והוריד את
המן, והגזיז את השליו, לא היה יכול לדונם, אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם, הגדיל וְהָרַם אתכם על דייניכם,
נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין. וכן אמר שלמה, כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת עַמּוֹד הַכֶּבֶד הַזֶּה (מלכים"א ג, ט), אפשר מי
שכתוב בו וַיִּחַרְכֶם מִכָּל הָאָדָם (שם ה, יא), אומר מי יוכל לשפוט, אלא כך אמר שלמה, אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות
עובדי אלילים, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדון, נפשות אני
נתבע, שנאמר וְקִבַּע אֶת קִבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ (משלי כב, כג):

Adonoy, your God, has multiplied you,
and you are today as numerous the
stars in the sky.

יֵי אֱלֹהֵכֹון אֶסְגִּי יִתְכֹון וְהָא אִיתִיכֹון יוֹמָא דִּין כְּכֹכְבֵי
שְׁמַיָא לְסִגִּי

10 יְיָהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהַנֶּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי

הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

Rashi

והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא, מהו והנכם היום, הנכם משולים כיום, קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים:

שני

Adonoy, God of your forefathers, will
add to you one thousandfold, and will
bless you as He spoke about you.

11 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כַּכֶּם ^{like} אֵלֶיךָ

פְּעָמַיִם וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

יְיָ אֱלֹהֵי דַאֲבֹתְכוֹן יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוַתְכוֹן אֵלַי זְמַנִּין
וַיְבָרֵךְ יִתְכוֹן כְּמָא דִּי מְלִיל לְכוֹן

Rashi

יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אֲשֶׁר אֵם יוֹכַל אִישׁ לְמָנוּת וגו' (בראשית יג, טז), אמר להם זו משלי הוא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם:

How can I carry alone your
troublesomeness, your
burdensomeness, and your
contentiousness ?

12 אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי ^{a burden} טַרְחֵכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם:

אֶכְדִּין אֶסוּבֵר בְּלַחֲדֵי טַרְחֵכוֹן וְעִסְקִיכוֹן וְדִינְכוֹן

Rashi

איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל, זו היא שאמרתי (ס"א שאמרנו) לכם, לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה:

טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין:

ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין, הקדים משה לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו, אחר לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות (ס"א מצות וחשבונות):

וריבכם. מלמד שהיו רוגזים:

Provide yourselves men, wise and understanding and renowned to your tribes, and I will designate them your leaders."

13 הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם

וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם:

הָבוּ לָכוֹן גְּבָרִין חֲכִימִין וְסוֹכְלָתָנּוֹן וּמִדְעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן
וְאֲמַנְנוֹן רִישֵׁין עֲלֵיכוֹן

Rashi

הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר:

אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד לומר אנשים, צדיקים: חכמים. כסופים:

ונבונים. מבינים דבר מתוך דבר. זהו ששאל אֲרִיֹס את ר' יוסי, מה בין חכמים לנבונים, חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאינן מביאין לו יושב ותוהה, נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאינן מביאין לו הוא מְחַזֵּר ומביא משלו:
וידועים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם, שאם בא לפני מעוטף בטליתו, איני יודע מי הוא, ומאיזה שבט הוא, ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו, שאתם גדלתם אותו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם:
בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה:
ואשמם. חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה:

You replied to me and said, "[It is a] good thing that you said to do."

14 וַתַּעֲנֵנִי אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

וְאֶתְּבַתּוֹן יָתִי וְאֶמְרָתוֹן תִּקֵּין פִּתְגָמָא דִּי מַלְלָתָא
לְמַעַבְדַּ

Rashi

ותענו אותי וגו'. חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה, ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך, לא ממך שנצטערת עליה, אלא ידעתי מחשבותיכם, שהייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים (ספרי יד):
לעשות. אם הייתי מתעצל, אתם אומרים עשה מהרה:

I took the leaders of your tribes, men wise and renowned, and designated them leaders over you: masters of thousands and masters of hundreds, and masters of fifties and masters of tens, and court officers for your tribes.

וַדְבַרְתִּי יְתֵי רִישֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם גְּבֵרִין חֲכִימִין וּמְדַעֲנִין וּמִנְתִּי
יְתֵהוּן רִישֵׁין עָלֵיכֶם רֶבֶן אֶלְפִין וְרֶבֶן מֵאוֹתָא וְרֶבֶן
חֲמִשִּׁין וְרֶבֶן עֶשְׂרִיתָא וְסָרְכִין לְשְׁבֻטֵיכֶם

15 וְאָקַח אֶת־רָאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעִים וְאֶתֶּן

אֹתָם רָאשִׁים עָלֵיכֶם שָׂרֵי אֶלְפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי

חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרִית וְשׁוֹטְרִים לְשְׁבֻטֵיכֶם: properly

Rashi

ואקח את ראשי שבטיכם. מְשַׁכְּתִים בדברים, אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים וְרָעִים, חלק ונחלה, וכל לשון חבה: אנשים חכמים וידועים. אבל נבונים לא מצאתי, זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא מצא אלא שלשה, אנשים צדיקים, חכמים, וידועים (ספרי טו עיין בחזקוני): ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לב"ה) אחרון ויוצא ראשון:

שרי אלפים. אחד ממונה על אלף:

שרי מאות. אחד ממונה על מאה:

ושוטרים. מנתי עליכם לשבטיכם אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין:

I commanded your judges at that time, to say, "Listen between your brothers and you are to judge right between a man and his brother and between his complainant.

וּפְקַדְתִּי יְתֵי דִינִיכֶם בְּעֵדְנָא הֵיאָה לְמִימַר שְׁמַעוּ בֵּין
אֲחֵיכֶם וּתְדוֹנוּן קוּשְׁטָא בֵּין גְּבֵרָא וּבֵין אֲחוּהִי וּבֵין
גִּיּוּרָה

16 וְאֶצְוָה אֶת־שְׁפֹטֵיכֶם בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שְׁמַע

בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֶתֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּרוֹ:

Rashi

ואצוה את שפטיכם. אמרתי להם הוו מתונים בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש, אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא היו נושאים ונותנים בו (ספרי טז):

בעת ההוא. מְשַׁמְנִיתִים אמרתי להם, אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לַצָּבֹר (ספרי שם):

שמוע. לשון הווה, אודנ"ט בלע"ז (הערענד), כמו זְכוֹר (שמות כ, ז) וְשָׁמֹר (להלן ה, יב):
ובין גרו. זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים, (ספרי) דבר אחר ובין גרו, אף על עסקי דירה, בין חלוקת אחים, אפילו בין תנור לכיריים (סנהדרין ז):

Do not show favor in judgement; small
and great alike will you hear out; do not
fear any man; for justice belongs to God.
And the matter that will be too difficult
for you, present to me and I will hear
it."

17 לֹא־תִפְּרֹו פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא

תִּגְוֹרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר

אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשָׁמַעְתִּיו:

לֹא תִשְׁתַּמְדְּעוּן אִפִּין בְּדִינָא מְלִי וְעִירָא כְּרַבָּא
תִּשְׁמָעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קָדָם גְּבָרָא אֲרִי דִּינָא דִּי הוּא
וּפְתִגְמָא דִּי יִקְשִׁי מִנְכוֹן תִּקְרְבוּן לְוֹתִי וְאִשְׁמָעִנָּה

Rashi

לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להושיב הדיינים, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, מעלה אני על מי שְׁמָנָהוּ כאילו הכיר פנים בדין (ספרי יז):

כקטן כגדול תשמעון. שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך, לא תסלקנו לאחרון (סנהדרין ח.). דבר אחר כקטן כגדול תשמעון כתרגומו, שלא תאמר, זה עני הוא, וחבירו עשיר וּמְצָנָהוּ לפרנסו, אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. דבר אחר, שלא תאמר, היאך אני פוגם בכבודו של עשיר זה בשביל דינר, אזכנו עכשיו, וכשיצא לחוץ אומר אני לו, תן לו שאתה חייב לו:

לא תגורו מפני איש. לא תיראו (ספרי יז). דבר אחר לא תגורו, לא תכניס דבריך מפני איש, לשון אֶגֶר בְּקִיץ (משלי י, ה):
כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא כדין, אתה מזיקני להחזיר לו, נמצא שְׁהִיִּיתָ עלי המשפט (סנהדרין ח.).

תקרבו אלי. על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד (ספרי יז), וכן שמואל אמר לשאול אֲנֹכִי הִרָאָה (שמואל-א ט, יט), אמר לו הקב"ה, חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשבא למשוח את דוד, וַיֵּרָא אֶת אֱלִיָּאב וַיֹּאמֶר אֵף נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ (שם טז, ו), אמר לו הקב"ה, ולא אמרת אנכי הרואה, אֶל תִּבְט אֶל מִרְאֵהוּ (שם ז):

I commanded you at that time all the things that you are to do.

18 וְאֶצְוָה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר

תַּעֲשׂוּן:

וּפְקֻדֹת יִתְכּוֹן בְּעֵדָנָא הֵיא יֵת כָּל פְּתֻגְמֵיא דִּי תַעֲבֻדוּן

Rashi

את כל הדברים אשר תעשון. אלו " דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות:

We traveled from Choreiv and walked the entire great wilderness, that awesome one that you saw, in the direction of the Emorite hill [region] as Adonoy, our God, commanded us; and we arrived at Kadeish Barnei'a.

19 וְנָסַע מִחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא

הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנָבֵא עַד קֶדֶשׁ בְּרִנְעַ:

וְנִטְלָנָא מִחֹרֵב וְהִלִּכְנָא יֵת כָּל מִדְּבָרָא רַבָּא וְדַחִילָא
הֵהוּא דִּי חֲזִיתוּן אוֹרַח טוֹרָא דְאַמּוֹרָאָה כְּמָא דִּי פְקִיד
יְיָ אֱלֹהֵנָא יִתְנָא וְאַתִּינָא עַד רְקַם גִּיאָה

Rashi

המדבר הגדול והנורא. שהיו בו נחשים כקורות, ועקרבים כקשתות:

I said to you, "You have arrived at the Emorite hill [region] that Adonoy, our God, is giving us.

20 וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

נֹתֵן לָנוּ:

וְאַמְרִית לְכוּן אֲתִיתוּן עַד טוֹרָא דְאַמּוֹרָאָה דִּי אֱלֹהֵנָא
יְהִיב לָנָא

See! Adonoy, our God, has set the land before you. Go up, inherit [it] as promised by Adonoy, the God of your forefathers, about you; do not fear and do not tremble."

21 רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֶה רֶשׁ

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל־תִּירָא וְאַל־

properly

תַּחַת :

חֲזִי יְהִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ קִדְמוֹ יֵת אֶרְעָא סָק אַחֲסִין כְּמָא דִּי
מִלִּיל יְיָ אֱלֹהֵא דְאַבְרָהָם לְךָ לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְבָּר

שלישי

You approached me, all of you, and said, "Let us send men ahead of us to spy out the land for us, and let them bring back word to us: the route we are to go up on and the cities we will be coming to."

וַתִּקְרְבוּנִי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרָאנוּ וְגו' (לקמן ה, כ), אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן, ותקרבון אלי כולכם, בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים: וישיבו אתנו דבר. באיזה לשון הם מדברים (ספרי כ): את הדרך וגו'. אין דרך שאין בה עקמימות:

22 וַתִּקְרְבוּנִי אֵלַי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַח אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ

וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ אֵתָּנוּ דְבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ

אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבָא אֵלֵינוּ:

Rashi

ותקרבון אלי כולכם. בערבוביא, ולהלן הוא אומר וַתִּקְרְבוּנִי אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם וְזַקְנֵיכֶם, וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרָאנוּ וְגו' (לקמן ה, כ), אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן, ותקרבון אלי כולכם, בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים: וישיבו אתנו דבר. באיזה לשון הם מדברים (ספרי כ): את הדרך וגו'. אין דרך שאין בה עקמימות:

ואת הערים אשר נבוא אליהן. תחלה לכבוש:

The idea pleased me, so I took from you twelve men, one man per tribe.

וַיִּשְׁפֹּר בְּעֵינַי פֶּתִיגְמָא וּדְבָרִית מְנִכּוֹן תְּרִין עֶשְׂרִי גִבּוֹרִין
גִּבּוֹרָא חַד לְשִׁבְטָא

23 וַיִּיטֹב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי אָנָשִׁים

אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטָא:

Rashi

וייטב בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן, נותנו אתה לי לגסיון, אמר לו הן, בהרים וגבעות, אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבד, בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה, אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם: ואקח מכם. מן הברורים שבכם, מן המסלתיים שבכם: שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. מגיד שלא היה שבט לוי עמהם (שם כא):

They turned and went uphill and
arrived at Wadi Eshkol, and they spied
it out.

וַאֲתַפְּנִי וּסְלִיקוּ לְטוֹרָא וְאַתּוּ עַד נַחֲלָא דְאַתְכֶּלָא
וְאַלִּילוּ יְתָהּ

24 וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשָׁכָל וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:

Rashi

עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם סופו:

וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה ארבעה אומנין שתי וערב (שם כב):

They took in their hand some fruit of
the land and brought [it] down to us.
They brought back word to us and said,
“Good is the land that Adonoy, our
God, is giving us.”

וּנְסִיבוּ בִידֵיהוֹן מֵאֲבָא דְאַרְעָא וְאַחֲתִינוּ לָנָא וְאַחֲתִיבוּ
יְתָנָא פְתֻגְמָא וְאַמְרוּ טָבָא אַרְעָא דִּי אֱלֹהֵנָא יְהִיב לָנָא

25 וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיּוֹרְדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֵתָנוּ

דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

Rashi

וירדו אלינו. מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות:

ויאמרו טובה הארץ. מי הם שאמרו טובתה, יהושע וכלב (שם כג):

But you were unwilling to go up, and
you defied Adonoy, your God.

וְלֹא אָבִיתוֹן לְמַסַּק וְסָרְבַּתוֹן עַל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵכוֹן

26 וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת וַתִּמְרוּ ^{to be bitter} אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

Rashi

ותמרו. לשון התרסה, התרסתם כנגד מאמרו:

You grumbled in your tents and said,
 “Because of Adonoy’s hatred of us, He
 took us out of the land of Egypt to put
 us in the hand of the Emorite to destroy
 us.

27 ^{to grumble} וַתִּרְגְּזוּ בְּאֶהְלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאֶת יְהוָה אֲתָנוּ

הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי
 לְהַשְׁמִידָנוּ:

וַאֲתִרְעַמְתוּן בְּמִשְׁכְּנֵיכֶן וַאֲמַרְתוּן בְּדַסְגִּי יי יִתְּנָא
 אֶפְקָנָא מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמַמְסַר יִתְּנָא בִּידָא
 דְּאֱמֹרָאָה לְשִׁיצִיּוּתָנָא

Rashi

והרגנו. לשון הרע, וכן דברי נרגז (משלי יח, ח), אדם המוציא דבה:
 בשנאת ה' אתנו. והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר, מה דבלבד על רחמך מה דבלביה עלך:
 בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה, משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי שדות
 אחת של שקיָא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיָא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל, ארץ מצרים של שקיָא
 היא, שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:

Where are we going up to? Our
 brothers have shattered our hopes by
 saying, ‘A people greater and more
 powerful than we, cities great and
 fortified sky-high, and also descendants
 of the Anakim—did we see there.’”

28 ^{to liquefy} אֲנִי | אֲנַחְנוּ עָלִים אֲחֵינוּ ^{where} אֲנִי | אֲנַחְנוּ עָלִים אֲחֵינוּ ^{to gather grapes} אֲתִלְבְּנוּ
 לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרֵם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת
 בְּשָׁמַיִם וְגַם־בְּנִי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: ^{giant-like}

לֵאן אֲנַחְנָא סְלִקִין אֲחֵנָא תְּבָרוּ יִתְּ לְבָנָא לְמִימַר עַם
 רַב וְתִקְוִי מִנָּא קְרוֹי רַבְרָב וְכִרְכִּין עַד צִית שְׁמִיָּא
 וְאִף בְּנֵי גְבְרָאִי חֲזִינָא תָּמָן

Rashi

ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו הכתובים לשון הבאי:

I said to you, “Do not crumble and do
 not fear them.

29 ^{to awe or to dread} וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם: וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם:

וַאֲמַרְתִּי לָכֵן לֹא תִתְּבָרוּן וְלֹא תִדְחִלוּן מִנֵּהוּן

Rashi

לא תערצון. לשון שבירה כתרגומו, ודומה לו בערוץ נחלים לשכן (איוב ל, ו), לשבור נחלים:

Adonoy, your God, who goes before
you, He will wage war for you, as in
everything that He did with you in
Egypt before your eyes;

יְיָ אֱלֹהֶיכֶם דְּמַדְבֵּר קִדְּמִיכֶם הוּא יֵגִיחַ לָכֵן כָּל דֵּי
עָבַד עִמָּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם

30 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כָּל

אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

Rashi

ילחם לכם. בשבילכם:

and in the wilderness, as you have seen,
(where) Adonoy, your God, carried you
the way a man carries his son all along
the road you went until you arrived at
this place.

וּבַמִּדְבָּר דֵּי חַזִּיתָ דֵּי סוֹבְרָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּמָא דֵּי
מְסוֹבֵר גְּבִירָא יֵת בְּרָהּ בְּכָל אַרְחָא דֵּי הִלַּכְתוּן עַד
מִיתִיכֶם עַד אֶתְרָא הַדִּין

31 וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר

יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בָּאְכֶם

עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

Rashi

ובמדבר אשר ראית. מוסב על מקרא שלמעלה הימנו, ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית אשר
נשאך וגו':

כאשר ישא איש את בנו. כמו שפירשתי אצל ויסע מלאך האלהים הלה ללפני מחנה ישראל וגו' (שמות יד, יט), משל למהלך
בדרך ובנו לפניו, באו לסטים לשבותו וכו':

Yet in this matter, you do not trust
Adonoy, your God,

וּבַפִּתְגָּמָא הַדִּין לִיתִיכֶם מְהִימְנִין בְּמִימְרָא דֵּי אֱלֹהֶיכֶם

32 וּבַדְבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

Rashi

ובדבר הזה. שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, אינכם מאמינים בו:

Who has been going ahead of you on
the road to seek for you a place to
encamp; with the fire at night to show
you the way for you to go on, and with
the cloud by day.

די מדבר קדמיכון באַרְחָא לַאֲתַקְנָאָה לְכוּן אֶתֶר בֵּית
מִישָׁרִי לְאַשְׁרִיּוּתְכוֹן בְּעִמּוּדָא דְאַשְׁתָּא בְּלִילְיָא
לְאַחֲזִיּוּתְכוֹן בְּאַרְחָא דִּי תִהְיוּן בֵּה וּבְעִמּוּדָא דְעִנְנָא
בִּימָמָא

Rashi
לראותכם. כמו להראותכם, וכן לנחתם הדרך (שם יג, כא), וכן לשמע בקול תודה (תהלים כו, ז), וכן ללכת לגיד ביזרעאל
(מלכים-ב ט, טו):

Adonoy heard the intent of your words
and angrily swore, to say:

וּשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יֵת קַל פִּתְגָּמִיכוֹן וּרְגִז וְקִיָּם לְמִימָר

“That [no] man will see—of these men,
this wicked generation—the good land
that I swore to give to your forefathers.

אִם יַחֲזִי גִבֹּר בְּגִבְרִיָּא הָאֵלִיו דְּרָא בִישָׁא הֲדִין יֵת
אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קִימִית לְמַתָּן לְאַבְהָתְכוֹן

Except for Koleiv ben Yefuneh, who will
see it, and to whom I will give the land
that he trod upon and to his sons,
because he perfected himself in fear of
Adonoy.”

אַלְהוֹן כָּלֵב בֶּר יַפְנֶה הוּא יַחֲזִנָּה וְלֵה אֶתָּן יֵת אַרְעָא
דִּי דָרַךְ בֵּה וְלִבְנוֹהִי חֶלֶף דִּי אֲשָׁלִים בְּתֵר דַּחֲלָתָא דִּי

to meander
about
33 הַהֲלֹךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לְחַנּוּתְכֶם

בָּאֵשׁ | לַיְלָה לְרֹאשְׁתְּכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ-בָּהּ וּבַעֲנָן

by day
יוֹמָם :

34 וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:

35 אִם-יִרְאֶה אִישׁ בְּאַנְשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֶת

הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֵתִי לָתֵת לְאַבְתִּיכֶם:

except
36 זִוְלָתִי כָּלֵב בֶּן-יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא-אֶתָּן

אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ-בָּהּ וּלְבָנָיו יֵעַן אֲשֶׁר מָלָא אַחֲרָי

יְהוָה:

Rashi
אשר דרך בה. חברון, שנאמר ויבא עד חברון (במדבר יג, כב):

Also at me was Adonoy angry because of you, to say, "You, too, will not arrive there.

אף עלי הוה רגזי מן קדם יי בדילכון למימר אף את
לא תיעול תמן

37 גַּם־בִּי הִתְאַנֵּף יְהוָה בְּגִלְלָכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה
a to breathe
circumstance hard

לֹא־תֵבֹא שָׁם:

Rashi

התאנף. נתמלא רוגז:

Yehoshua son of Nun, who attends you, he will arrive there. Encourage him, for he will apportion it to Yisroel.

יהושע בר נון דקאים קדמך הוא ייעול תמן יתה תקף
ארי הוא יחסננה לישראל

38 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אִתּוֹ חֵזֶק

כִּי־הוּא יִנְחֲלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

רביעי

As to your infants, about whom you said, "They will become spoils," and your children who cannot distinguish today good from evil, they will arrive there; and to them will I give it and they will inherit it.

וטפלכון די אמרתון לבזא יהון ובניכון די לא ידעו
יומא דין טב וביש אנון יעלון לתמן ולהון אמתנה
ואנון יירתנה

39 וּטְפָלְכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבָז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר
contempt children

לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנֶנָּה

וְהֵם יִרְשׁוּהָ:

As for you, turn yourselves [around], and travel into the wilderness by the Yam Suf road."

40 וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וְסַעֲדוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף:

וְאֵתוֹן אֶתְפָּנָיו לְכוֹן וְטוּלוֹ לְמַדְבְּרָא אֹרַח יָמָא דְסוּף

Rashi

פנו לכם. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון ליכנס לארץ, קלקלתם וגרמתם לכם עכוב:
פנו לכם. לאחוריתכם, ותלכו במדבר לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר, היה מפסיק בין ים סוף
להר שעיר, עתה המשכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח:

You replied and said to me, "We have sinned to Adonoy. We will go up and wage war in [fulfillment of] all that Adonoy, our God commanded us." And each of you girded his weapons, and you got ready to go up the mountain.

וְאֶתְבָּתוֹן וְאֶמְרָתוֹן לִי חֲבָנָא קָדָם יְיָ אֲנַחְנָא נִיֶּסֶק וְנִגִּיחַ
קָרַב כָּל דִּי פִקְדָנָא יְיָ אֱלֹהֵנָא וְזִרְזוּתוֹן גִּבּוֹר יֵת מְנִי
קָרְבָה וְשִׁרִיתוֹן לְמִיֶּסֶק לְטוּרָא

41 וְתַעֲנֵנִי | וְתֹאמְרוּ אֵלַי חָטֵאנָהּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה

to gird on

וְנִלְחָמֵנוּ כָּל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְתַחְגְּרוּ אִישׁ

אֶת־כָּלִי מִלְחָמָתוֹ וְתִהְיוּ לַעֲלֹת הַהָרָה:

Rashi

ותהינו. לשון הַנָּנוּ וְעֵלֵינוּ אֶל הַמָּקוֹם (במדבר יד, מ), זה הלשון שאמרתם לשון הן, כלומר נזדמנתם:

Adonoy said to me, "Say to them, 'Do not go up and do not wage war, for I am not in your midst; so that you will not be shattered by your enemies.'"

וְאָמַר יְיָ לִי אָמַר לְהוֹן לֹא תִסָּקוּן וְלֹא תִגָּחוּן קָרַב
אָרִי לִית שְׂכִינָתִי שְׂרִיא בִינִיכּוֹן וְלֹא תִתְבָּרוּן קָדָם
בְּעֲלֵי דְבִכּוֹן

42 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אָמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי

אֲנִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אִבְיֵיכֶם:

Rashi

לא תעלו. לא עלייה תהא לכם אלא ירידה:

I told you, but you did not obey. You defied Adonoy, and deliberately went up the hill.

וּמַלְלִית עֲמָכוֹן וְלֹא קִבְּלָתוֹן וְסִרְבָּתוֹן עַל גִּזְרֵת מִימְרָא
דִּי וְאַרְשָׁעָתוֹן וְסִלְקָתוֹן לְטוֹרָא

The Emorites came out—those who live in those hills—toward you, and chased you as the bees do; and they crushed you in Se'ir till Chorma.

וּנְפַק אֲמֶרָא דִּי־תֵב בְּטוֹרָא הֵהוּא לְקִדְמוֹתְכוֹן וּרְדָפוּ
יְתָכוֹן כְּמָא דִּי נִתְּזוֹן דְּבִרְיָתָא וְטָרְדוּ יְתָכוֹן בְּשַׁעִיר עַד
חֶרְמָה

43 וְאַדְבָּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם ^{to be bitter} וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה
^{to seethe} וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה:

44 וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאָתְכֶם וּרְדָפוּ

אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים ^{to bruise or violently...} וַיִּכְּתוּ אֶתְכֶם
בְּשַׁעִיר עַד־חֶרְמָה: ^{the bee}

Rashi

כאשר תעשינה הדבורים. מה הדבורה הזאת, כשהיא מכה את האדם מיד מטה, אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים:

You returned and wept before Adonoy, but Adonoy did not accept your prayer; He paid no attention to you.

וַתִּבְתְּנוּ וּבִכִּיתוֹן קֳדָם יי וְלֹא קִבִּיל יי צְלוֹתְכוֹן וְלֹא
אֲצִית לְמַלְיָכוֹן

45 וַתָּשָׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא
הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

Rashi

ולא שמע ה' בקולכם. כביכול עשיתם מדת רחמיו כאילו אכזרי:

You lived in Kodeish many years, like the years you lived [elsewhere].

וַיִּתְּבָתוֹן בְּרָקָם יוֹמִין סְגִיָּאִין כְּיוֹמֵיָא דִּי יִתְּבָתוֹן

46 וַתָּשָׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כְּיָמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

Rashi

ותשבו בקדש ימים רבים. י"ט שנה, שנאמר כימים אשר ישבתם, בשאר המסעות, והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש, וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש, כמו שנאמר וַיִּנְעַם בְּמִדְבָּר (שם לב, יג). כך מצאתי בסדר עולם:

דברים 2

We turned and traveled into the wilderness by way of the Reed Sea [route] as Adonoy had told me, and we circled Mount Seir a long time.

1 וַיִּפְּנוּ וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה

אֵלַי וַנֹּסֵב אֶת־הַר־שֵׁעִיר יָמִים רַבִּים: (ס)

וְאַתְּפַנִּינָא וְנִטְלָנָא לְמִדְבָּרָא אֹרַח יָמָא דְסוּף כְּמָא דִּי
מְלִיל יִי עָמִי וְאַקְפָּנָא יְתִי טוֹרָא דְשֵׁעִיר יוֹמִין סְגִינָא

Rashi

ונפנו ונסע המדברה. אילו לא חטאו, היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפון, ובשביל שקלקלו, הפכו לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח. דרך ים סוף. דרך יציאתן ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח: ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד ארץ מואב:

חמישי

Adonoy said to me to say,

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

וְאָמַר יִי לִי לְמִימָר

“Enough of you circling this mountain!
Turn yourselves northward.

3 רַב־לָכֶם סֵב אֶת־הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צָפֹנָה:

סְגִי לָכוֹן דְּאַקְפָּתוֹן יְתִי טוֹרָא הָדִין אֶתְפַּנִּי לָכוֹן צְפוֹנָא

Rashi

פנו לכם צפנה. סובו לכם לרוח מזרחית, מן הדרום לצפון פניכם לצפון, נמצאו הולכין את רוח מזרחית, וזהו שנאמר וַיָּבֹא מִמְּזֶרַח שֶׁמֶשׁ לְאַרְצָא מוֹאָב (שופטים יא, יח):

And command the people as follows,
 “You are crossing into the border of
 your brothers, the descendants of Eisov
 who live in Seir. They will be afraid of
 you, so you must be extremely
 cautious.

וְיִתְּ עִמָּא פִקֹּד לְמִימַר אֶתְּוֹן עֲבָרִין בְּתַחוּם אַחוּכוֹן בְּנֵי
 עֵשׂוֹ דִּיתְבִּין בְּשַׁעִיר וַיְדַחֲלוֹן מִנְכוֹן וַתִּסְתַּמְרוֹן לְחֻדָּא

Rashi

ונשמרתם מאד. ומהו השמירה, אל תתגרו בהם:

Do not incite them. For I will not give
 you of their land as much as a footstep,
 because for Eisov's inheritance have I
 designated Mount Seir.

לֹא תִתְּגָרוֹן בְּהוֹן אֲרִי לֹא אֶתְּוֹן לְכוֹן מֵאֶרְצֵהוֹן עַד
 מִדְרָךְ פֶּרֶסֶת רִגְלָא אֲרִי יִרְתָּא לְעֵשׂוֹ יְהִבִּית יֵת טוֹרָא
 דְּשַׁעִיר

Rashi

עד מדרך כף רגל. אפילו מדרך כף רגל, כלומר אפילו דריסת הרגל איני מקשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש
 אגדה (תנחומא ישן דברים הוספה ו), עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר וְעָמְדוּ רִגְלָיו וגו' (זכריה יד, ד):
 ירשה לעשו. מאברהם, עשרה עממים נתתי לו, שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר (ב"ר מד, כג), אחד
 מהם לעשו, ושנים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותו היא, עשאו כבנו:

Food are you to buy from them with
 money and eat [it]; also water are you to
 purchase from them with money and
 drink [it.]

עבוֹרָא תִּזְבְּנוֹן מִנְהוֹן בְּכֶסֶף וְתִיכְלוּן וְאִף מֵיָא תִּכְרוּן
 מִנְהוֹן בְּכֶסֶף וְתִשְׁתּוּן

Rashi

תכרו. לשון מקח, וכן אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי (בראשית נ, ה), שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה (ר"ה כו.):

4 וְאֶתְּהַעֲמֵ צוֹ לֵאמֹר אַתֶּם עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם
 בְּנֵי־עֵשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:

5 אֶל־ תִּתְּגְרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתְּוֹן לָכֶם מֵאֶרְצָם עַד
 מִדְרָךְ כַּף־רֶגֶל כִּי־ יִרְשֶׁה לְעֵשׂוֹ נַתַּתִּי אֶת־הָרִ

שַׁעִיר:

6 אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתָם בְּכֶסֶף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם־מֵיִם
 תִּכְרוּ מֵאֲתָם בְּכֶסֶף וְשָׁתִיתֶם:

to
purchase

For Adonoy, your God, has blessed you in all your handiwork; He has been intimately concerned with your traversing this great wilderness. It is now forty years [that] Adonoy, your God, is accompanying you; you have lacked nothing."

אֲרִי יי אֱלֹהֶיךָ בִּרְכוֹךְ בְּכָל עֲבֹד יְדֹו סֶפֶק לָךְ צִרְכְּךָ
בְּמַהֲכֶךָ יֵת מִדְּבָרָא רַבָּא הֲדִין דְּנָן אַרְבַּעִין שָׁנִין
מִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ בְּסַעֲדָךְ לֹא מִנְעָמָא מְדַעַם

Rashi

כי ה' אלהיך ברכך. לפיכך לא תכפו (ס"א תכפרו) את טובתו להראות כאילו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים:

We passed over from our brothers, the descendants of Eisov, who live in Seir, from the Arava road, from Eilas and from Etzyon-Gover. We turned and passed over by way of the wilderness of Moav.

וְעַבְרָנָא מְלוֹת אַחוּנָא בְּנֵי עֵשָׂו דִּיתְבִּין בְּשַׁעִיר מְאוֹרָח
מִיִּשְׂרָא מְאִילַת וּמַעְצִיּוֹן גְּבֵר וְאַתְפְּנִינָא וְעַבְרָנָא אוֹרָח
מִדְּבָרָא דְּמוֹאָב

Rashi

ונפן ונעבור. לצד צפון, הפכנו פנים להלוך רוח מזרחית:

7 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכוֹךְ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֹּרְךָ
אֶת־הַמְדָּבָר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסְרָת דְּבָר:

8 וְנַעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר מְדִרָה
הָעֶרְבָה מְאִילַת וּמַעְצִיּוֹן גְּבֵר (ס) וְנָפְן וְנַעֲבֹר דָּרָה
מִדְּבָר מוֹאָב:

Adonoy said to me, “Do not besiege Moav and do not intimidate them with war. For I will not give you [any] of his land as inheritance, for to Lot’s descendants have I given Or as inheritance.

9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצֹר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְּגֹר בָּם
מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֶּן לָךְ מֵאֶרְצוֹ יְרֵשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט
נָתַתִּי אֶת־עֹר יְרֵשָׁה:

וַיֹּאמֶר יְיָ לִי לֹא תִצֹּר עַל מוֹאֲבָאִי וְלֹא תִתְּגֹר לְמַעַבְד
עִמְהוֹן קָרַב אֲרִי לֹא אֶתֶּן לָךְ מֵאֶרְצָהּ יִרְתָּא אֲרִי לְבְנֵי
לוֹט יְהִיבִית יֵת לְחֵזֶיֶת יִרְתָּא

Rashi

ואל תתגר וגו'. לא אסר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מִירָאִים היו אותם ונראים להם כשהם מזויינים, לפיכך כתיב וַיֹּאמֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם (במדבר כב, ג), שהיו שוללים ובוזים אותם, אבל בבני עמון נאמר וְאֶל תִּתְּגֹר בָּם (להלן פסוק יט), שום גרוי, בשכר צניעות אמם, שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה, שקראה שם בנה מואב (ב"ק לח:):
ער. שם המדינה:

The Eimim originally lived there—a people great and numerous and powerful like the Anokim.

10 הָאֵמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּה עַם גָּדוֹל וְרַב וְרָם כְּעֲנָקִים : giant-like

אֵימָתַי מִלְּקֻדְמִין יְתִיבוּ בָּה עַם רַב וְסָגִי וְתִקְיָה
כְּגִבְרִיא

Rashi

האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא, כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט, והושבתים תחתם:

They, too, were considered Refaim like the Anokim; the Moabites called them Eimim.

11 רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֲפֵיהֶם כְּעֲנָקִים וְהַמֹּאבִּים יִקְרְאוּ לָהֶם מֹאבִּיטִים Moabite
אֵמִים:

גִּבְרִין מִתְחַשְׁבִּין אֲפֵי אֲנֹן כְּגִבְרִיא וּמוֹאֲבָאִי קָרוּ לָהֶון
אֵימָתַי

Rashi

רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבים אותם אמים, כענקים הנקראים רפאים, על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות:
אמים. על שם שאימתם מוטלת על הבריות, וכן ובשעיר ישבו החורים ונתתם לבני עשו:

And in Seir lived the Chorim originally,
but the descendants of Eisov inherited
them and drove them out [to make
room] for themselves and settled in
their stead, as Yisroel will have done to
the land of its inheritance that Adonoy
has given them.

ובשעיר יתיבו חרזאי מלקדמין ובני עשו תרכנו
ושצנו מלקדמיהון ויתיבו באתרהון כמא די עבד
ישאל לארעא רפתה דיהב יי להון

a Chorite
or
aboriginal...

12 ובשעיר ישובו החרים לפני בני עשו יירשום

וישמדום מפניהם וישבו תחתם כאשר עשה ישראל

לארץ ירשתו אשר נתן יהוה להם:

Rashi

יירשום. לשון הווה, כלומר נתתי בהם כח שהיו מורשים אותם והולכים:

Now, arise and cross for yourselves
Wadi Zered." And we crossed Wadi
Zered.

כען קומו ועברו לכוון ית נחלא דזרד ועברנא ית
נחלא דזרד

13 עתה קמו ועברו לכם את-נחל זרד ונעבר את-נחל

זרד:

The time that [it took] us to go from
Kadeish Barnei'a until we crossed Wadi
Zered was thirty-eight years, until the
end of the entire generation, the men of
war, from within the camp, as Adonoy
had sworn about them.

וימאי די הלכנא מרקם גיאה עד די עברנא ית
נחלא דזרד תלתין ותמני שנין עד דספ כל דרא גברי
מגיחי קרבא מגו משריתא כמא די קיים יי להון

14 והימים אשר-הלכנו | מקדש ברנע עד אשר-עברנו

את-נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד-תם כל-הדור

אנשי המלחמה מקרב המחנה כאשר נשבע יהוה

להם:

Adonoy's plague, too, attacked them to
rout them from within the camp, until
their end.

15 וגם יד־יהוה הִיָּתָה בָּם לְהָמָם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד

תָּמָם:

וְאִףּ מָחָא מִן קֶדָם יְיָ הָיָה בְּהוֹן לְשַׁצִּיּוּתָהוֹן מִגּוֹ
מִשְׁרִיתָא עַד דְּשְׁלִימוֹ

Rashi

היתה בם. למהר ולהומם בתוך מ' שנה, שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר:

When they had finished—all the men of
war—to die out from among the
people;

16 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמּוּ כָּל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקֶּרֶב

הָעָם: (ס)

וַהֲוָה כִּד שְׁלִימוֹ כָּל גְּבָרֵי מִגִּיחֵי קֶרֶבָא לְמַמַּת מִגּוֹ
עָמָא

Rashi

ויהי כאשר תמו וגו' וידבר ה' אלי וגו'. אבל משילוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפרשה זו וידבר, אלא ויאמר, ללמדך שכל
ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים, לא נתיחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב הדעת, ללמדך שאין השכינה שורה על
הנביאים, אלא בשביל ישראל:
אנשי המלחמה. מבן עשרים שנה היוצאים בצבא:

Adonoy addressed me, to say,

17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יְיָ עָמִי לְמִימָר

"You are today crossing the border of
Moav—at 'Or.

18 אֹתָהּ עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עֹר:

אֹת עֹבֵר יוֹמָא דִּין יֵת תְּחוּם מוֹאָב יֵת לְחֵית

Rashi

אתה עובר היום את גבול מואב וגו' וקרבת מול בני עמון וגו'. מכאן שארץ עמון לצד צפון:

When you approach [the area] facing the descendants of Ammon, do not besiege them and do not intimidate them, for I will not give you of the land of the descendants of Ammon an inheritance, because to the descendants of Lot have I given it as an inheritance.

וּתְקַרְבַּ לְקָבֵל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תִצּוֹר עֲלֵיהֶוּן וְלֹא תִתְגַּרֵּי
לְמַעַבְד עִמָּהֶוּן קָרַב אָרִי לֹא אֶתֶן מֵאֶרְעָא בְנֵי עַמּוֹן
לְךָ יִרְתָּא אָרִי לְבְנֵי לוֹט יְהִיבִיתָהּ יִרְתָּא

It, too, is considered a land of giants; giants having lived in it originally—the Ammonites called them Zamzumim.

אֶרְעָא גְבֵרִיא מִתְחַשְׁבָּא אִף הִיא גְבֵרִין יְתִיבוּ בָּהּ
מִלְקֻדְמִין וְעַמּוֹנָאִי קְרוּ לְהוֹן חֲשָׁבְנִי

ארץ רפאים תחשב. ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפני, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם:

A people great and numerous and powerful like the Anokim. Adonoy destroyed them from before them, and they drove them out and settled in their stead.

עַם רַב וְסָגִי וְתִקְיָה כְּגִבְרִיא וְשִׁצְנוֹן יִי מִקְדָּם יְהוֹן
וְתִרְכְּנוֹן וְיִתִּיבוּ בְּאַתְרֵיהֶוּן

19 וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תִּצְרֶם וְאַל־תִּתְגַּר בָּם כִּי

לֹא־אֶתֶן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט

נִתְּתִיהָ יִרְשָׁה:

20 אֶרֶץ־רַפָּאִים תַּחֲשַׁב אִף־הִוא רַפָּאִים יֹשְׁבוּ־בָּהּ לְפָנִים

Ammonite

וְהָעַמּוֹנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זִמְזִמִּים:

Rashi

21 עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם

וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁכּוּ תַחֲתָם:

As He had done to the descendants of
Eisov living in Seir, from before whom
He destroyed the Chori, and they drove
them out and settled in their stead until
today.

כְּמָא דִּי עֲבַד לְבָנֵי עֵשָׂו דִּיתְבוּן בְּשֵׁעִיר דִּי שְׂצִי יָת
חֹרָאֵי מִקְדָּמֵיהוֹן וְתַרְכְּנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא
הַדִּין

And the Avim who had been living in
Chatzeirim till Azah—Caftorim who
had left Caftor destroyed them and
settled in their stead.

וְעֹאֲזֵי דִיתְבִּין בְּדַפְיָה עַד עֵזָה קְפוּטְקָאֵי דְנַפְקוּ
מִקְפוּטְקָאֵי שְׁצִינֹון וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן

22 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׁעִיר אֲשֶׁר הָשְׁמִיד

אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשׁוּם וַיִּשְׁבּוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם

הַזֶּה:

^a
Caphtorite
or native
of...

Chatserim

23 וְהָעָוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחִצְרִים עַד־עֵזָה כַּפְתָּרִים

הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הַשְּׁמִידָם וַיִּשְׁבּוּ תַּחְתָּם:

Rashi

והעוים היושבים בחצרים וגו'. עוים מפלשתים הם, שעמהם הם נחשבים בספר יהושע, (יג, ג) שנאמר חַמְשֶׁת סָרְנֵי פְלִשְׁתִּים
הָעֹזִתִּי וְהָאֲשֻׁדֹּתִי הָאֲשֻׁקְלוֹנִי הָגָתִי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעָוִים, ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו ישראל להוציא ארצם
מידם (חולין ס:), והבאתי עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם, ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם:

Arise to travel, and cross Wadi Arnon.
See, I have put into your hand Sichon,
King of Cheshbon, the Emorite and his
land—begin inheriting [it] by
intimidating him with war.

קומו טולו ועברו ית נחלא דארנון חזי דמסרית בידך
ית סיחון מלכא דחשבון אמורא וית ארעה שרי
לתרכותה ואתגרי למעבד עמה קרבא

24 קומו סֵעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנוֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ

אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הַחֵל רָשׁ

וְהִתְגַּר בּוֹ מִלְחָמָה:

Today I begin to place fear of you and
awe of you upon the peoples under the
whole heaven, so that they will hear
your reputation and will shiver and
tremble before you."

יומא הדין אשרי למתן זעתך ודחלתך על אפי עממיא
די תחות כל שמיא די ישמעון שמעך ויוזעון וידחלון
מן קדמך

25 היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים

תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך וירגזו ויחלו
to quiver

מפניך:

Rashi

תחת כל השמים. למד, שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ס"א סיחון), ונודע הדבר תחת כל השמים (תענית כ. ע"ז

כה):

I sent emissaries from the wilderness of
Kedeimos to Sichon, King of Cheshbon,
with the following peaceful statement:

ושלחית אנגדין ממדברא דקדמות לות סיחון מלכא
דחשבון פתגמי שלמא למימר

26 ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל-סיחון מלך

חשבון דברי שלום לאמר:

Rashi

ממדבר קדמות. אע"פ שלא צוני המקום לקרוא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא
הקב"ה ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואעפ"כ פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את
סיחון בדברי שלום. דבר אחר ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם, יכול היית לשלוח ברק אחד ולשרוף את
המצריים, אלא שלחתני מן המדבר אל פרעה, לאמר שלח את עמי במתון:

"Let me pass through your land. I will
travel only on the highway, I will not
deviate right or left.

אעבר בארעך בארחה בארחה אזל לא אסטי ימינא
ושמאלא

27 אעברה בארצך בדרך בדרך אלך לא אסור ימין

left

ושמאל :

Food for money sell me so I can eat, and
water for money sell me so I can drink
—just let me cross on foot.

עבורא בכספא תזבן לי ואיכול ומיא בכספא תתן לי
ואשתי לחוד אעבר ברגלי

As the descendants of Eisov did for me
who live in Seir and the Moavites who
live in Or; until I will have crossed the
Yardein into the land that Adonoy, our
God, is giving us."

כמא די עבדו לי בני עשו דיתבין בשעיר ומואבאי
דיתבין בלחית עד דאעבר ית ירדנא לארעא דיי
אלהנא יתב לנא

28 אכל בכסף תשבילי ואכלתי ומים בכסף תתן לי

ושתי רק אעברה ברגלי:

29 כאשר עשו לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים

הישובים בער עד אשר אעבר את הירדן אל הארץ

אשר יהיה אליהנו נתן לנו:

Rashi

כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם, אלא לענין מכר אוכל ומים:

עד אשר אעבור את הירדן. מוסב על אעברה בארצך:

But Sichon, King of Cheshbon, was not
willing to let us traverse it, because
Adonoy, your God, had hardened his
spirit and emboldened his mind in
order to put him in your hand this day.

ולא אבי סיוח מלכא דחשבון למשבקנא למעבר
בתחומה ארי אקשי יי אלהיך ית רוחה ותקיף ית
לבה בדיל לממסרה בידך כיומא הדין

30 ולא אבה סיוח מלך חשבון העברנו בו כיהקשה

יהיה אליהיך את-רוחו ואמין ^{to be alert} את-לבבו למען תתנו

בידך כיום הזה: (ס)

שישי

Adonoy said to me, "See, I have begun defeating before you Sichon and his land. Begin inheriting—to inherit his land."

31 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הֵחֵלְתִּי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן

וְאֶת־אַרְצוֹ הֵחֵל לְשׂוֹשׁ אֶת־אַרְצוֹ:

וַאֲמַר יי לִי חֲזִי שְׂרִיתִי לְמַמְסַר קְדָמְךָ יֵת סִיחֹן וְיֵת
אַרְעָה שָׂרִי לְתַרְכוּתָהּ לְמִירַת יֵת אַרְעָה

Rashi

החלתי תת לפניך. כָּפָה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו:

And Sichon went out toward us, he and his entire people, to wage war in Yahatz.

32 וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקָרְאֲתָנּוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמִלְחָמָה יְהֻצָּה:

וַנִּפֶק סִיחֹן לְקַדְמוֹתָנָא הוּא וְכָל עַמָּה לְאַגְחָא קֶרְבָּא
לְיָהִץ

Rashi

ויצא סִיחֹן. לא שלח בשביל עוג לעזור לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה:

Adonoy, our God, defeated him before us, and we smote him and his sons and his entire people.

and they
gave him

33 וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנֶּךָ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו

[בָּנָיו] וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ:

וּמַסֵּרָה יי אֱלֹהֵנָא קְדָמָנָא וּמַחְנָא יְתָהּ וְיֵת בְּנוֹהִי וְיֵת
כָּל עַמָּה

Rashi

ואת בניו. בנו כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו:

We conquered all his cities at that time
and annihilated every city's men,
woman, and children; we left no
survivor.

וּכְבַּשְׁנָא יְת כָּל קְרוּוֹהִי בְּעֵדְנָא הֵהִיא וְגַמְרָנָא יְת כָּל
קְרוּי גְבֵרִיא וְנִשְׂיָא וְטַפְלָא לָא אֲשָׁאֲרָנָא מְשֻׁבָּ

34 וּנְלָכְד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר
מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרָנוּ שָׁרִיד:

children

Rashi

מתם. אנשים, בביזת סיחון נאמר בזונו לנו, לשון ביזה, שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו, וכשבאו לביזת עוג כבר היו
שבעים ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם, ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב, לכך נאמר בזונו לנו לשון
בזיון, כך נדרש בספרי (בלק קלא) בפ' וישב ישראל בשטים (במדבר כה, א):

Only the animals we plundered for
ourselves, and the booty of the cities
that we conquered.

לְחֹד בְּעִירָא בְּזָנָא לָנָא וְעַדִּי קְרוּיָא דִּי כְּבַשְׁנָא

35 רַק הַבְּהֵמָה בְּזָזָנוּ לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לָכְדָנוּ:

to plunder

From Aroer, which is on the bank of
Wadi Arnon—and the city that is in the
wadi—up to Gilad, there was no city
that was stronger than we. All of it did
Adonoy, our God, defeat before us.

מִעֲרֹעַר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל
וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָהּ אֲשֶׁר שְׂגָבָה מִמֶּנּוּ
מִסֵּר יְיָ אֱלֹהֵנָּא קִדְמָנָא

36 מִעֲרֹעַר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל

to be lofty

וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָהּ אֲשֶׁר שְׂגָבָה מִמֶּנּוּ

אֶת־הַכָּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

Only the land of the descendants of
Ammon did you not attack—all along
Wadi Yabok and the hill cities—
everything Adonoy, our God,
commanded.

לְחֹד לְאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לֹא קִרְבַּתָּא כָּל כִּיף נַחֲלָא
יִבְקָא וְקְרוּי טוּרָא וְכָל דִּי פָקִיד יְיָ אֱלֹהֵנָּא

37 רַק אֶל־אַרְצָם בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קִרְבַּתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי

הָהָר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

Rashi

כל יד נחל יבק. כל אצל נחל יבק:

וכל אשר צוה ה' אלהינו. שלא לכבוש, הנחנו:

דברים 3

We turned and went up the Boshon road. Og, King of the Boshon, went out toward us, he and his entire people, to [wage] war in Edrei.

1 וַנִּפְּן וְנָעַל דֶּרֶךְ הַבִּשְׁוֹן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבִּשְׁוֹן לִקְרָאתֵנוּ

הוא וכל-עמוּ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֵעִי:

וַאֲתַפְּנִינָא וּסְלִקְנָא אֶרֶח דְּמַתְּנֵן וַנִּפֵּק עוֹג מִלְכָּא
דְּמַתְּנֵן לְקַדְמוֹתָנָא הוּא וְכָל עַמָּה לְאַגְחָא קֶרְבָּא
אֶדְרֵעִי

Rashi

ונפן ונעל. כל צד צפון הוא עלייה:

Adonoy said to me, "Do not fear him, for I have put him in your hand, with all his people and his land, and you will do to him as you did to Sichon, King of the Emorites who was living in Cheshbon."

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדִי נָתַתִּי אֹתוֹ

וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

וַאֲמַר יְיָ לִי לֹא תִדְחַל מִנִּיה אֲרִי בְיָדִי מְסֻרִית יִתֵּה
וְיֵת כָּל עַמָּה וְיֵת אֶרֶעָה וְתַעֲבֹד לָהּ כְּמָא דִּי עֲבַדְתָּא
לְסִיחֹן מִלְכָּא דְּאַמְרָאָה דִּי יִתְב בְּחֶשְׁבּוֹן

Rashi

אל תירא אותו. (גדה סא.) ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו, אלא מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם, שנאמר וַיָּבֹא הַפְּלִיט (בראשית יד, יג), והוא עוג:

Adonoy, our God, put into our hand
also Og, King of the Boshon, and his
entire people; and we smote him
without leaving him a survivor.

וּמִסֵּר יי אֱלֹהֵנָּא בִידְנָא אִף ית עוג מֶלֶךְ אֲדָמָתָן וְיֵת
כָּל עַמּוֹה וּמַחְנוּהִי עַד דְּלֹא אֲשַׁתָּאֵר לֵיה מְשׁוּב

We conquered all his cities at that time;
there was no city that we did not take
from them—sixty cities, the entire
province of Argov, the kingdom of Og
in the Boshon.

וּכְבִּשְׁנָא יֵת כָּל קְרוּוֹהִי בְעֵדְנָא הֵהִיא לֹא הָוֹת קִרְתָּא
דִּי לֹא נִסְבְּנָא מִנְהוֹן שְׁתִּין קְרוּוִין כָּל בֵּית פְּלֹד טָרְכוּנָא
מִלְכוּתָא דְעוּג בְּמִתָּנָן

3 וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבּוֹשָׁן
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְנִכְּהוּ עַד־בְּלֹתִי הַשְּׂאִיר־לוֹ שְׂרִיד:

4 וְנִלְכְּדָ אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת הַהוּא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב מִמְּלֶכֶת
עוּג בְּבוֹשָׁן:

Rashi

חבל ארגב. מתרגמינן בית פלד טרכונא, וראיתי תרגום ירושלמי (תרגום שני א, ג) במגלת אסתר קורא פלטין טרכונין, למדתי
חבל ארגוב הפרכיא היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן את הארגוב דמלכים, אצל היכל מלך הָרְגוּ פקח בן
רמליהו לפקחיה (מלכים־ב טו, כה), למדתי שכך נקראת שם ההפרכיא:

All of these were fortified cities with
high walls, gates and bolts; besides very
many unwallled cities.

כָּל אֵלִיו קְרוּוִין כְּרִיכֹן מִקְפֵּן שׁוּר רָם דִּילְהוֹן דָּשִׁין
וְעִבְרִין בֵּר מִקְרוּי פִּצְחִיָּא סְגִי לְחֻדָּא

to gather
grapes

5 כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרוֹת חוֹמָה גְּבוּהָה דְלִתִּים וּבְרִית
לְבַד מְעָרִי הַפְּרוּזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

a rustic

Rashi

מערי הפרוזי. פרוזות ופתוחות בלא חומה, וכן פרוזות תשב ירושלם (זכריה ב, ח):

We annihilated them as we had done to Sichon, King of Cheshbon, annihilating every city's men, women, and children.

וַגִּמְרָא יִתְהוֹן כְּמָא דִּי עֲבָדְנָא לְסִיחֹן מֶלֶךְ דְּחֶשְׁבֹּן
גִּמְרָא כָּל קְרוֹי גְּבֵרִיא נְשִׂיא וְטַפָּלָא

And all the animals and the booty of the cities we plundered for ourselves.

וְכָל בְּעִירָא וְעַדִּי קְרוֹיָא בְּזָנָא לָנָא

At that time we took the land from the possession of the two Emorite kings who were on the other side of the Yardein, from Wadi Arnon to Mount Chermon.

וַנְּסַבְנָא בְּעַדְנָא הָהִיא יְת אֶרְעָא מִיַּד תְּרִין מְלָכִי
אַמְרָאָה דִּי בְּעַבְרָא דִּירְדְנָא מִנְחֵלָא דְאַרְנוֹן עַד טוֹרָא
דְּחֶרְמוֹן

The Tzidonites call Chermon Siryon, and the Emorites call it Sneer.

צִידְנָי קְרָאָן לְחֶרְמוֹן סִרְיֹן וְאַמְרָאִי קְרָאָן לֵיה טוֹר
תְּלָגָא

צִידְנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן וְגו'. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר וְעַד הָר שִׁיאָן הוּא חֶרְמוֹן (לִקְמֹן ד, מֵח), הָרִי לוֹ אַרְבַּעַה שְׁמוֹת, לְמָה הוֹצֵרְכּוּ לִיכְתֹּב, לְהַגִּיד שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכוּיֹת מִתְפָּאֲרוֹת בִּכְךָ, זֶה אוֹמֵר עַל שְׁמִי יִקְרָא וְזֶה אוֹמֵר עַל שְׁמִי יִקְרָא.

6 וַנַּחֲרָם אוֹתָם כְּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבֹּן הַחֵרֶם
כָּל־עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:

Rashi
הַחֵרֶם. לִשׁוֹן הוּא, הַלּוֹךְ וְכֻלּוֹת:

7 וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזָנּוּ לָנוּ:

8 וַנֶּחָזֶה בְּעֵת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מְלָכֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנְּחֵל אֲרֹנוֹן עַד־הָר חֶרְמוֹן:

Rashi
מִיַּד. מִרְשׁוֹת:

a Tsidonian
or
inhabitant...

9 צִידְנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שִׁרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ־לּוֹ
שְׁנִיר:

Rashi

שְׁנִיר. הוּא שֶׁלַּג בַּלְשׁוֹן אֲשֶׁכְּנֹז (שְׁנַעַע) וּבַלְשׁוֹן כְּנַעֲנִי:

All the cities of the plain and entire
Gilod and the entire Boshon to Salcho
and Edre'i; cities of Og's kingdom in
the Boshon.

כל קרוי מישרא וכל גלעד וכל מתנן עד סלכה
ואדרעי קרוי מלכותא דעוג במתנן

For only Og, King of the Boshon,
survived from the remainder of the
giants. Look, his bed—an iron bed—
isn't it in Rabbas of the descendants of
Ammon: nine amohs its length and four
amohs its width, in a man's amoh.

ארי לחוד עוג מלכא דמתנן אשתאר משאר גבריא
הא ערסה ערסא דפרזלא הלא היא ברבת בני עמון
תשע אמן ארכה וארבע אמן פתיה באמת מלך

Rashi
מיתר הרפאים. שהרגו אמרפל וחביריו בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר ויבא הפליט (בראשית יד, יג), זהו
עוג (נדה סא).
באמת איש. באמת עוג:

And this land we inherited at that time.
From Aro'er which is on Wadi Arnon
and half of the Gilod hills and its cities
—I gave to the Reuvenites and the
Gaddites.

וית ארעא קדא יריתנא בעדנא ההיא מערער די על
נחלא דארנן ופלגות טורא דגלעד וקרווהי יהבית
לשבטא דראובן ולשבטא דגד

10 כל | ערי המישר^{plain} וכל-הגלעד וכל-הבשון עד-סלכה
ואדרעי ערי ממלכת עוג בבשון:

11 כי רק-עוג מלך הבשון נשאר מיתר הרפאים הנה
ערשו^{bed} ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע
אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת-איש:

12 ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער
אשר-על-נחל ארנן וחצי הרהגלעד ועריו נתתי
לראובני ולגדי:
a
Reubenite
or
descendant...

Rashi

ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא. האמורה למעלה, מנחל ארנון ועד הר חרמון:

מערער אשר על נחל ארנון. אינו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו, על נתתי לראובני ולגדי, אבל לענין ירושה עד הר חרמון היה:

And the rest of the Gilod and all of the Boshon, the kingdom of Og, I gave to half the tribe of Menashe. The entire Argov province throughout the Boshon, that is called the land of the giants.

ושאר גלעד וכל מתנן מלכותא דעוג יתבית לפלגות
שבטא דמנשה כל בית פלד טרכונא לכל מתנן
ההוא מתקרי ארעא גבריא

13 ויתר הגלעד וכל־הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט

המנשה כל חבל הארגב לכל־הבשן ההוא יקרא

ארץ רפאים:

Rashi

ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה שנתתי לאברהם:

Yair son of Menashe took all of the Argov province until the border of the Geshurites and the Ma'achasites; and he named them for himself—the Boshon—the cities of Chavos Yair until this day.

יאר בר מנשה נסיב ית כל בית פלד טרכונא עד
תחום גשורא וּמַאכִּירֹס וּקְרָא יתהון על שמה ית
מתנן כפרני יאר עד יומא הדין

14 יאר בן־מנשה לקח את־כל־חבל ארגב עד־גבול

הגשורי והמעכתי ויקרא אתם על־שמו את־הבשן

חנות יאר עד היום הנה: lower

שביעי

And to Mochir I gave the Gilod.

ולמכיר יתבית ית גלעד

15 ולמכיר נתתי את־הגלעד:

And to the Reuvenites and to the Gaddites I gave from the Gilod to Wadi Arnon, within the wadi and the border, until Yabok, the wadi at the border of the descendants of Ammon;

וּלְשִׁבְטָא דְרֵאוּבֵן וְלְשִׁבְטָא דְגַד יְהִיבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא דְאַרְנוֹן גֹּו נַחֲלָא וְתַחוּם וְעַד יַבְבְּקָא דְנַחֲלָא תַחוּם בְּנֵי עַמּוֹן

a
Reubenite
or
descendant...

16 וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחֲל אֲרֹנוֹן תּוֹךְ

הַנַּחֲל וּגְבֹל וְעַל יָבֶק הַנַּחֲל גְּבֹל בְּנֵי עַמּוֹן:

Rashi

תוך הנחל וגבול. כל הנחל ועוד מעבר לשפתו, כלומר עד ועד בכלל ויותר מכאן:

and the Arava and the Yardein and the border; from Kinneres until Arava Lake, the salt lake, beneath the slopes of the crest to the east.

וּמִיִּשְׂרָאֵל וְיִרְדֵּנָא וְתַחוּמָהּ מִגְּנוֹסֶר וְעַד יָמָא דְמִישְׁרָא
יָמָא דְמִלְחָא תַחוּת מִשְׁפָּךְ מְרֻמָּתָא מְדִינָתָא

17 וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֹל מִכְנָזֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם

הַמֵּלַח תַּחַת אֲשֶׁדֶת הַפְּסָגָה מְזֻרְחָה:

slope

Rashi

מכנרת. מעבר הירדן המערבי היה, ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי, ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדם ועוד מעבר לשפתו עד כנרת, וזהו שנאמר והירדן וגבול, הירדן ומעבר לו:

I commanded you at the time, saying, “Adonoy, your God, has given you this land to inherit it. Cross over in the forefront, ahead of your brothers the Bnei Yisroel, all valorous soldiers.

וּפְקַדִּית יִתְכוֹן בְּעֵדָנָא הֵיא לְמִימַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְהִי
לְכוֹן יְת אֲרַעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ מְזֻרְזִין תַּעֲבְרוּן קֳדָם
אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזֻרְזֵי חֵילָא

18 וְאָצוּ אֶתְכֶם בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן

לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי

אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל:

Rashi

ואצו אתכם. לבני ראובן ובני גד היה מדבר:

לפני אחיכם. הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר וטרף זרוע אף קדקד (לקמן לג, כ):

But your wives and your children and your cattle—I know you own much cattle—will live in your cities, which I have given you.

לחוד נשיכון וטפליכון ובעירכון ידענא ארי בעיר סגי
לכון יתבון בקרויכון די יהבית לכון

Until Adonoy grants your brothers [peace] like you, and they too inherit the land that Adonoy, your God, is giving them across the Yardein. Then will you return each of you to his inheritance that I have given you.

עד די יניח יי לאחיכון כותכון וירתון אף אנו ית
ארעא דיי אלהכון יהב להון בעברא דירדנא ותתובון
גבר לירתתה די יהבית לכון

And Yehoshua I commanded at that time, to say, “Your eyes will be seeing that everything Adonoy, your God, did to these two kings, so will Adonoy do to all the kingdoms that your are crossing into.

וית יהושוע פקדית בעדנא ההיא למימר עיניך חזון
ית כל די עבד יי אלהכון לתרין מלכיא האליו כון
יעבד יי לכל מלכותא די את עבר לתמן

19 וְרַק נְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם^{children} וּמִקְנֵכֶם יֵדְעִיתִי כִּי־מְקַנֶּה רַב

לְכֶם יֵשְׁבוּ בְעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם:

20 עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם^{like} כַּכֶּם וַיִּרְשׁוּ

גַּם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם

בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְשִׁבְתֶּם אִישׁ לִירֵשׁתּוֹ^{something occupied} אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם:

21 וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֹאֵת אֵת

כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה

כִּן־עָשָׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

Do not fear them, for Adonoy, your
God, is the One Who is waging war for
you."

לֹא תִדְחֲלוּ מִנְהוֹן אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵכֶן מִימְרָהּ מְגִיחַ לְכוֹן:

ססס

22 לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: (ס)

Isaiah 1:1-27

הפטרה — ישעיהו

הפטרה

The Vision of Isaiah the son of Amoz,
which he saw concerning Judah and
Jerusalem, in the days of Uzziah,
Jotham, Ahaz, and Hezekiah, kings of
Judah.

Hear, O heavens, and give ear, O earth,
For the LORD hath spoken: Children I
have reared, and brought up, And they
have rebelled against Me.

The ox knoweth his owner, And the ass
his master's crib; But Israel doth not
know, My people doth not consider.

Ah sinful nation, A people laden with
iniquity, A seed of evil-doers, Children
that deal corruptly; They have forsaken
the LORD, They have contemned the
Holy One of Israel, They are turned
away backward.

1 חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ בֶן-אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל-יְהוּדָה וְיִירוּשָׁלַם

בְּיָמֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מְלָכֵי יְהוּדָה:

2 שְׁמַעוּ שָׁמַיִם וְהִאֲזִינוּ אָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בְּנִים גִּדְּלָתִי

וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי:

3 יָדַע שׂוֹר קִנְיָהּ וְחִמּוֹר ^{manger} אִבּוֹס בְּעֻלּוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא

יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן:

4 הִוֵּי | גּוֹי חַטָּא עִם כָּבֵד עֲוֹן זָרַע מְרֵעִים בָּנִים

מְשַׁחֲתִים עֲזָבוּ אֶת-יְהוָה ^{to scorn} נֶאֱצָו אֶת-קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל

נָזְרוּ אַחֲוָר:

On what part will ye yet be stricken,
Seeing ye stray away more and more?
The whole head is sick, And the whole
heart faint;

From the sole of the foot even unto the
head There is no soundness in it; But
wounds, and bruises, and festering
sores: They have not been pressed,
neither bound up, Neither mollified
with oil.

Your country is desolate; Your cities are
burned with fire; Your land, strangers
devour it in your presence, And it is
desolate, as overthrown by floods.

And the daughter of Zion is left As a
booth in a vineyard, As a lodge in a
garden of cucumbers, As a besieged
city.

Except the LORD of hosts Had left unto
us a very small remnant, We should
have been as Sodom, We should have
been like unto Gomorrah.

Hear the word of the LORD, Ye rulers
of Sodom; Give ear unto the law of our
God, Ye people of Gomorrah.

5 עַל מָה תִּכּוּ עוֹד תֹּסִיפוּ סָרָה אָפֹסְתָא
לְחַלִּי וְכָל־לֵבָב דְּוִי :

6 מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־כּוּ מָתָם פָּצַע
וְחִבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זָרוּ וְלֹא חָבְשׁוּ
וְלֹא רָפְּכָה בְּשֶׁמֶן :
a wound wholesomeness
to wrap firmly fresh bruise
to soften

7 אֶרְצְכֶם שְׂמָמָה עָרֵיכֶם שָׂרְפוֹת אֲשֶׁר אֲדַמְתֶּם לְנִגְדְּכֶם
זָרִים אֲכָלִים אֹתָהּ וְשְׂמָמָה כְּמַהֲפַכַת זָרִים :
revolution

8 וְנוֹתָרָה בַּת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְּכָרֶם כְּמַלּוּנָה
בְּמַקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה :
booth booth
literally a
cucumbered...

9 לֹוִלִי יִהְיֶה צְבָאוֹת הַזֶּה יָנוּ שְׂרִיד כְּמַעֲט כְּסֻדָּם
הָיִינוּ לְעֵמָרָה דְּמִינוּ : (ס)
if not
to compare

10 שְׁמַעוּ דְּבַר־יְהוָה קָצִינִי סֹדִם הָאֲנִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ
עִם עֲמָרָה :
officer

To what purpose is the multitude of
your sacrifices unto Me? Saith the
LORD; I am full of the burnt-offerings
of rams, And the fat of fed beasts; And I
delight not in the blood Of bullocks, or
of lambs, or of he-goats.

When ye come to appear before Me,
Who hath required this at your hand, To
trample My courts?

Bring no more vain oblations; It is an
offering of abomination unto Me; New
moon and sabbath, the holding of
convocations— I cannot endure iniquity
along with the solemn assembly.

Your new moons and your appointed
seasons My soul hateth; They are a
burden unto Me; I am weary to bear
them.

And when ye spread forth your hands, I
will hide Mine eyes from you; Yea,
when ye make many prayers, I will not
hear; Your hands are full of blood.

Wash you, make you clean, Put away
the evil of your doings From before
Mine eyes, Cease to do evil;

Learn to do well; Seek justice, relieve
the oppressed, Judge the fatherless,
plead for the widow.

11 לְמַה־לִּי רַב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שְׁבַעַתִּי עֹלוֹת אֵילִים

וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וּכְבָּשִׁים וְעִתּוּדִים לֹא
prepared fattened animal

חֲפָצָתִי:

12 כִּי תִבְאוּ לִרְאֹת פָּנַי מִיִּבְקֵשׁ זֹאת מִיְּדֵיכֶם רָמַס
to tread upon

חֲצֹרִי:

13 לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת־שָׁוִא קִטְרֶת תוֹעֵבָה הִיא לִי

חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קָרָא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָנוּ וְעֲצָרָה :
an assembly scripture

14 חֲדָשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׁנָא נַפְשִׁי הִיוּ עָלַי לְטָרֶחַ
a burden

נִלְאֵיתִי נִשְׂא:

15 וּבִפְרִשְׁכֶּם כַּפֵּיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תִרְבּוּ

תִּפְלֶה אֵינֶנִּי שְׂמַע יְדֵיכֶם דְּמִים מָלְאוּ:

16 רָחֲצוּ הַזִּכּוּ הִסִּירוּ רַע מֵעֲלֵיכֶם מִנְּגִד עֵינַי חֲדָלוּ
won

הָרַע:

17 לְמָדוּ הֵיטֵב דַּרְשׁוּ מִשְׁפַּט אֲשֶׁרֻ חָמוּץ שִׁפְטוּ
sour

יְתוֹם רִיבּוֹ אֶלְמָנָה: (ס)

Come now, and let us reason together,
Saith the LORD; Though your sins be as
scarlet, They shall be as white as snow;
Though they be red like crimson, They
shall be as wool.

If ye be willing and obedient, Ye shall
eat the good of the land;

But if ye refuse and rebel, Ye shall be
devoured with the sword; For the
mouth of the LORD hath spoken.

How is the faithful city Become a
harlot! She that was full of justice,
Righteousness lodged in her, But now
murderers.

Thy silver is become dross, Thy wine
mixed with water.

Thy princes are rebellious, And
companions of thieves; Every one
loveth bribes, And followeth after
rewards; They judge not the fatherless,
Neither doth the cause of the widow
come unto them.

Therefore saith the Lord, the LORD of
hosts, The Mighty One of Israel: Ah, I
will ease Me of Mine adversaries, And
avenge Me of Mine enemies;

And I will turn My hand upon thee,
And purge away thy dross as with lye,
And will take away all thine alloy;

18 לְכוּנָא וְנוֹכַחַהּ יֹאמֶר יְהוָה אִם־יְהִיו חַטָּאֵיכֶם כְּשָׁנִים

wool a maggot snow
כְּצֹמֶר כְּתוֹלַע יִלְבִּינוּ אִם־יֵאָדְמוּ כְּשֶׁלֶג

יְהִיו:

19 אִם־תֹּאבְדוּ וְשָׁמַעְתֶּם טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ:

to be bitter to refuse
וְאִם־תִּמָּאֲנוּ וּמְרִיתֶם חָרֹב תֹּאכְלוּ כִּי פִי יְהוָה

דָּבַר: (ס)

21 אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נְאֻמָּה מְלֹאֲתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק

יָלִין בָּהּ וַעֲתָה מְרֻצָּחִים:

properly potation dross
כֶּסֶף הָיָה לְסִיגִים סְבֹאָה מִהוּל בְּמִים:

a donation to turn away
23 שְׁרִידוֹ סוֹרְרִים וְחִבְרֵי גִנְבִים כָּלֹ אֶהֱבֵ שְׂחָד

a bribe
וְרֹדֶף שְׁלֵמִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה

לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם: (פ)

mighty
24 לָכֵן נֹאֵם הָאֱדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּא

אֲנֹתָם מִצָּרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבָי:

to fuse
25 וְאֲשִׁיבָה יָדִי עָלֶיךָ וְאֶצְרֶךָ כְּבַר סִיגִיךָ וְאֶסִּירָה כָּל־

tin
בְּדִלְיֹךְ :

And I will restore thy judges as at the
first, And thy counsellors as at the
beginning; Afterward thou shalt be
called The city of righteousness, The
faithful city.

Zion shall be redeemed with justice,
And they that return of her with
righteousness.

26 וְאִשִּׁיבָהּ שְׁפִטֶיהָ כְּבְרָאשׁוּנָהּ וְיַעֲצִינָהּ כְּבִתְחִלָּהּ ^{disease} אַחֲרֵי־כֵן

יִקְרָא לָהּ עִיר הַצְדָּק קְרִיָה נְאֻמָּה:

27 צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיהָ בַצְדָּקָה: